۱۳۲۵ سنه ۱۰ ذوالحجه سه‌شنبه ۱۹۰۸ سنه ۱ غنوار №13

الاصلاح

سنهٔ تأسیس ۱۳۲۵

اخطار:
یبارلگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه اختیارلیدر. باصلمغان مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیته‌نك بهاسی
سنه‌لك ۳ صوم آلتی آیلق ۱ صوم ۵۰ تین ۳ آیلق ۱ صوم شاکردلر ایچون ۳ آی‌غه ۷۵ تین قزان شاکردلرینه آیلاب ۲۵ تین.

آدرس:
Казань, Номера „БОЛГАРЪ“
əРдакція газ. „ЭЛЬИСЛАХЪ“
Телефонъ № 748

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

قزانده نسخه‌سی ۷ تین علمی ادبی هفته‌لك غزیته چیت شهرلرده ۹ تین

جمله مترقی مسلمانلر ایچون عید شریف مبارك بولسون

مدرسلر دقتینه. به‌یرم وبه‌یرم. به‌یرم وصبیلق وقتی. (شعر) قرملی مونچه‌لار. فریاد (برخاتون آغزندن) به‌یرم بز وروسلر. ایسکی مونچه باقالاری. قربان عیدی.

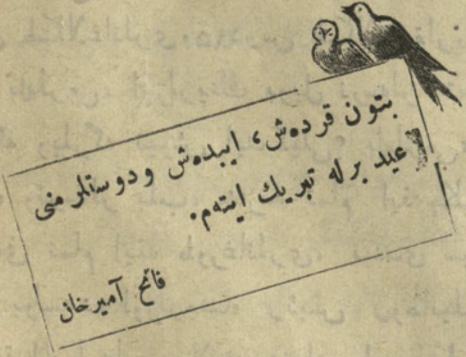

جمله شاگردلرنی
عید ایله تبریك ایده‌م.
وفا بختیار

قزان ۱ غنوار

۲۰نچی غنوارده روس مکتبلرینڭ شاگردلری ۲۵ کونلك تعطیلگه طارالدیلر. بو یل قربان عیدینڭ غنوارغه طوغری کیلوی سببلی بر هفته بزنڭ مدرسه شاگردلرینه تعطیل ایته‌لر.

اخطار:
منزه‌له یارمنکه‌سنده کریمفلر مغازینده «الاصلاح» غزیته‌سی بره مله‌ب صاتوله هم آبونه قبول ایتله‌در.

روس مکتبلرینڭ شاگردلری آوغست ۱۵ دن باشلاب بو کونگه قدر یعنی ٤ آیدن زیاده درس اوقیو کونینه ٤ درسدن ٤۰۰ دن زیاده درس طڭلادیلر. آلار بو کوندن صوڭده یاڭادن ٤ آی یاریم تحصیل ایته‌چکلر ویاڭادن ۵۰۰ گه یقین درس طڭلایاچقلری بارلغین بیك یخشی بلگان شکللی، بو یلغی اوقو وقتی تمام بولوغه، اوزلرینڭ نیقدر علملری بولاچغینی ونی‌قدر نرسه بله‌چکلرینیده بیك یخشی بله‌لر.

روس دوخاونایا سیمیناریه‌لرینده علوم دینیه اوستینه، ڤله نیقدر علوم حیاتیه‌ده تحصیل ایتب، بویل تمام ایته طورغان شاگردلر، اوزلرینده رئیس روحانیلك که صلاحیة طابماسالر، اونیۋیرسیتیتلرگه قبول ایتله‌چکلربن آلدن بیك یخشی بلب، یاڭا غیرت واجتهاد بله‌ن سیمیناریه‌نی تمام ایته‌چکلر. امابزنڭ شاگردلر... آلارنیشله‌دیلر؟

اوکتابر اورتاسینده جییلب، نویابرده درس باشلاب، بوکونگه قدر ایکی آی درس اوقودیلر بیك کوب اوقوغانلری، کونینه ایکیشار درسدن ٦۰ درس اوقودیلر. موندن صوڭ نیشله‌یه‌چکلر؟ یاڭادن اوچ آی مدرسه‌ده یاتب، بیك کوب درس طڭلاغانلری ۱۵۰ درس طڭلایاچقلر: لکن بولار بله‌لرمی، اوزلرینڭ بویل نرسه‌لر تحصیل ایته‌رگه وبلرگه تیوش ایدیکینی؟ بله‌لرمی، نیقدر اوقب ونرسه‌لر بلب، مدرسه تمام ایته‌چکلرینی؟ مدرسه‌نی تمام ایته طورغانلری، نیندی سببدن ناشی بولسه‌ده اوزلرینده رئیس روحانیلکگه صلاحیة طابماسه‌لر. بولارغه دنیاده طورر ایچون یاڭادن بره‌ر یول بارمی؟ شوڭار بولار آز بولسه ده کسب صلاحیة ایتکانلرمی؟

مونه بو سؤاللر همه‌سی جوابسز قالرغه، یاخود یوق بله‌ن جوابلانرغه تیوشلردر! هر طرفدن مجهولیة، هر یاقدن قارانغولق بله‌ن چولغانغان! بولارنی شاگرد اوزیده، مدرسیده، آتا، آنالریده حتی منسوب بولغان ملتیده بلمیدر!

عجب، بولارنی نرسه‌گه حاضرلیلر، آنڭ ایچون نرسه‌لر بلرگه تیوش؟

مینی آتام، ۷ یاشمده وقتده مدرسه‌گه بیرگان، یکرمی یاشینه قدر مین آنده تحصیل ایتبده، اوزمده رئیس روحانیلککه صلاحیة طابمیم، مین نیشلیم؟ میڭا نیشله‌رگه قوشه‌سز؟ باشقه اشکه طوتونیم‌می؟ مین باشقه‌غه حاضرله‌نمگان! ملا بولب خلقنی دیانت‌که سوق ایت دیسزمی؟ مین آڭا صالح توگل! لکن مینم آچدن ئولمه‌س ایچون ملاده بولمی حالم یوق! شولای بولغاچ مین رئیس روحانیمی؟ یوق! مین صدقه‌چی، آلداقچی! لکن مین اوزم مونده عیبلی‌می؟ یوق، مونده‌سز مدرسلر، مدرسه‌لر عیبلی! دیب بر شاگرد سویله‌سه مدرس افندیلر، عجبا، نی دیه‌رلر ایدی ایکان؟

به‌یره‌م! حاضر ایکی ملت ایکسیده به‌یره‌م ایته‌لر، ایکسینڭ‌ده شاگردلری‌ده به‌یره‌م ایته. روس مکتبلرینڭ شاگردلری دورت آی یارملق اجتهاددن، تاتار شاگردلری ایکی آیلق حالة مجهولیه‌ده طورودن، جال ایته‌لر!

جال ایتولرینده هر برسینڭ اوز حالینه موافق صورتده: اولگسی عقللی خدمتلر آرغان فکرن موزیکا بله‌ن وغنا طڭلاب یاڭارته، مکتب پارتالرینده اوطرب آرغان تنین تانسالر بله‌ن تورلندره، جدیتدن آرغان وجودین ماسکالرغه طغب خیال عالمنده سیر ایته.

ایکنچی قسمیده (یعنی بزنڭ شاگردلرمز) مجهولیة حالدن یانغان یوراکینه قاینارچای سیبب صووتمانچی بولا، یووش ونظافتسز مدرسه‌لرده یاتب ضعیفله‌نگان تنینه موافق بولسن ایچون، ایچ بوشو بله‌ن جانن ضعیفله‌ندره!

مونه بولار هر ایکیسی طورمش، هرایکیسی حقیقت!

مدرسلرنڭ دقتینه

محترم مدرسلر!

مدرس عنوانی آلو، بر مدرسه‌نی هر جهتدن اداره‌گه کرشو ملتنڭ استقبالی ماکیناسینده بر ته‌گه‌ره‌چ بولو یاخود ملتنڭ استقبالین توزوچیلردن برسی بولو دیگان سوز ایکانی جمله‌ڭزگه معلومدر.

ملتنڭ استقبالینی توزوچی‌نی زور سوز! نی اولوغ مسئولیت مونده‌غی بر خطا ملتنڭ ذلله نیقدر بالالرین هلاك ایته آلغانی کبی، کوب خطالر بتون ملتنی هلاکت چوقرینه ایلتب توشررگه کفیلدر. شوکار کوره‌ده ملتنڭ استقبالین توزرگه کرشکان کشیلر ملتنڭ حاضرگی حالیندن، آنی هر یاغندن چولغاغان علمی، اقتصادی، سیاسی احواللردن، کیله‌چکده‌گی یولیندن، آرتینده قالدرغان ازیندن خبردار ضیا وبصیرتلی ذاتلر بولسه‌لرغنه ملتنڭ باشقه‌لر، آیاغی آستینده ایزلمیچه اوز اوزین صاقلاب کیلوی واوزینڭ دینی، ملی ودنیاوی حقوقلرینی جویالتمی قالدروی ممکندر.

برگنه سوز بلن اینکانده مدرسلك اورنی ضیالی وبصیرتلی ودنیادن کامل خبردار کشیلرنڭ اورنیدر.

مونه محترم مدرسلر، حاضر سز اوشبو اورنده یعنی ملتمزنڭ ضیالیلرغنه اوتررغه کیره‌ك بولغان اورنده طوره‌سز ملتنڭ بتون استقبالینڭ مسئولیتنی اوز اوستڭزگه یوکلیسز وملتمزنڭ بتون یاش عمرین احتکار ایتب، هالڭز بلن شول یاش، تحصیلده اوزدرلغان عمرنڭ بیره آلغانی سعادتنی بیرو دعواسینی ایته‌سز دعوا ومسئولیت زور: لکن عمرڭزده برگنه مرتبه بولسه‌ده اوزڭزنڭ حرکت وغیرتڭزدن، وشونلی زور مسئولیتکه مستعدمی ایکانچیلکڭزدن، وشونلی قورقنچلی وآغر بر ایشنڭ باشینده طوررلق تربیه کورب شوکار اقتدار حاصل ایتکانمی ایکانچیلکڭزدن اوزڭزگه حساب بیرب قاراغانڭز بارمی؟

اگر اول طوغریده فکرله‌ب اوزڭز بور چولغانڭزده بولماسه، ویل شول ملتکه‌که آنڭ استقبالی اوزلرن اوزلریده بله‌سیلری کیلمی طورغان شخصلر قولینده‌در! اگر حساب بیربده اوزڭزنی حائز بولغان اورنلرڭزغه مستحق طابقان بولساڭز رحیم ایتب شول حسابنڭ بر چیتینگنه بولسه‌ده ملتکه‌ده کورسه‌تڭزده بزده شول فضیلتلرڭزگه اشانیق. لکن هیهات! اول حساب برده سزنڭ فائده‌سزگه کورسه‌ته‌چك توگلدر.

ایکنچی سؤال شونلی زور مسئولیتکه مستعدمی ایکاچیلکڭز ایدی. وظیفه‌گه بورچ دیب قاری طورغان هرکیم اوستینه بر وظیفه آلغانده بو سؤالنی اوزینه اوزلی بیروی طبیعیدر. سز محترملر اوزگزگه شول سؤالنی بیرگانڭز بارمی؟ اگر سزگه بر وقت ملت: سزمینم یاش بالالرمنی نرسه‌گه حاضرله‌دگز؟ دیسه‌نی جواب بیره‌چکسڭز؟ آخرت ایچون دیه‌رسزمی؟ لکن بولای دیسه‌ڭز یالغان ایکانینی اوزڭزده بله‌سز بیت:

قورصاغی ایچون بیك كوب نرسه‌لرنی فداء ایته‌رگه طورا طورغان زهد، کبر، عجب، غیبت، تجسس، نمیمه، کبی جمیع اخلاق خبیثه بله‌ن متصف منفی؛ ریا، سمعه بله‌ن دماغی ایسرگان صاحب دیانتلر! مونه بیت سزنك آخرت ایچون دیب حاضرله‌گان گشیلرکزا نصاف ایتسه‌کز نق شولار شیکللی اوزکزده دنیا ایچون حاضرله‌دك دیه‌رسزمی اگر ملت: نیك آلای بولغاچ آلار اوکازسز اورنسز قالسه‌لار پورکیلك بلان كون ایته باشلاب صدقه‌چیلقنی هنر ایته‌لر؟ دیسه نی دیه‌رسز؟ ئلله ملتکه باش بولوب آنك استقبالن تورشر ایچون دیه‌رسزمی؟ یوق! نیقدر اویاتسز بولسا کزده مونسینی أیته آلرسز دیب اویلامیمز چونکه دنیاغه‌ده آخرتکه‌ده یاراماغان ملتنك اوتکان وکیله‌چك گی یولینی‌ده یعنی تاریخ وفلسفهٔ حاضرنی‌ده بلمی تورغان صوقرلارنك اورنلری ملت باشینده بارو توگل بلکه باشقه‌لرغه یته‌کله‌نوب یورو ایکانچیلگن بیك آزغنه تفکر بلان هر عقللی صبیه بلورلك حقیقتدر.

شولای بولغاچ ملتنك استقبالی مسئولیتینی اوستکزگه آلورغه نیچك جرأت ایته‌سز؟

اوچنچی سؤال سزنك ملت باشنده طوررلق تربیه کورب شوکار اقتدار حاصل ایته آلغانمی ایکانکزایدی. ظنمزچه مونك حقنده سویلاب طوررغه‌ده یوق: سزنی تربیه ایتکان بخاری اصول تعلیمی آنك مدرسه‌لرینك پراغراماسی عصره‌زده هر بر عاقل طرفندن کولکی طرزنیده‌غنه سویله‌رگه ممکن بولغان آنیکدوتلردن عبارت بولوب قالمشلردر. الله ایچون قاراکز ئلی! آلتی یل عرب صرف ونحوینه! بیك آز دیگانده آلتی یل استخالاستیقه‌غه غربی یاوروپاده موندن اوچ یارم عصر اول روما پاپاسینك بتون یاوروپاده‌غی سلطنتی بلان برگه مکتبلردن سبراوب توگلگان ودنیاده مسلمانلر آراسندن باشقه بربیرده قالماغان گریك اسخالاستیقاسینه آلتی یل عقاید تفتازانی مقدمه‌سینه ایکی یل وهیچ بر دیاره‌زده وحتی زمانمزده عموما تطبیقی ممکن بولماغان حقوق مسئله‌لرینه بش آلتی یل تحصیل عمرکزنی صرف ایتکانسز وشونك بلان اوزکزنی علامه بولدق ظن ایتکانسز بیت! اویلاب قاراکز ئلی بو پراغراما آدمگه نرسه بیره آلادر؟ عملگه تطبیق ایتلمگان بحث وجوابلی صرف ونحو قاعده‌لری، حاضر فنی ومشاهد دلیللر بلان ابطال ایتلگان خیالات (حاضر جوهرفردلرنی اثبات وابطال ایتب مشغولنمیچه میکرسکوب بلان کوزلرگه کورسه‌ته‌لر، اولده‌گی دورتکه منحصر عناصر اورنینه حاضر ئلله نیقدر دورت عنصرلرنی تحلیل ایتب مشاهده ایتدره‌لر الخ)

به‌یره‌م وبه‌یره‌م!

بعض وقتده آدمنك عقلینده بر حالت بولاکه، کیله‌چك بولاسی نرسه‌نیده سیزنب طورا. بوحالتنی تونته‌ر ایشمی «کشف» دیب، مینم صحیب أبییم (۸٤ یاشلك قارچق) «ابچ سیزو» دیب تعبیر ایته‌لر.

مونه بو کونلرده مینده شول حالت، شول کیفیت روح کورنب طورادر. بو کوندن ئوك مین، عیدده بولاچق نرسه‌لرنی کوز آلده کورم، عقلمده تصویر ایتم.

عیدده کورشه‌چك بلشلرمدن، بعضیسی: صفی ملانك یاشللی، زه‌نگه‌رلی طاوش بله‌ن درة الناصحین دن سویله‌گان وعظین سویله‌ب، بعضیلریده: چالغان قربانلغینك ایچیندن کوبمی مای چققانلغین وهر ایکیسی عیددن سکز صوغب نیچه مینوتده چققان-لقلرین سویله‌یه‌چکلردر.

شاگردلر، به‌یره‌مننك ایچ پوشترووی حقنده شکایت ایتب، باشقه یاشلر، به‌یره‌منك غنوار با-شینده طوغری کیلگانلگیندن شاد ایکانچیلکلرین سویله‌ب، هر ایکی ملت: روس وتاتار به‌یره‌ملر-

ینك آراسنداغی مناسبتلری آرادن برسی شویله سویله‌یه‌چك‌در:

به‌یره‌م وبه‌یره‌م!

روس خلقی وشاگردلری ۵ آیلق اجتهاد بله‌ن آرب، حاضر یال ایته‌لر، به‌یره‌م ایته‌لر! عقلی وفکری آرغانلقلرین ماهر موزیکانتلرنڭ ساناتولری بله‌ن جووب، بر نیقدر وقتلرغه شادلق، صرف شادلق عالمینه یاخود قایغو، مخصوص اندتلی قایغی دنیاسینه کوچب طورب، برساعت ایچینده، عمرینده اوتکارگان بتون شادلقلی وقتلرین یاڭادن طورا ویاخود بتون قایغولی دقیقه، ساعت، کون، یللرینڭ اوزلرینه مخصوص حسن‌لرین کورب کوڭلین جواتادر.

تیاترلرگه بارب، بو، بر تورلیلگی بله‌ن طوبدرغان معیشتندن چغب، ایکنچیلر معیشتی بله‌ن طورا یاخود کوبدن، کوبدن بنی آدم اوز باشیدن اوزدرغان معیشتلر بله‌ن، طورب قاربدر. اوپه‌رالر طڭلاب خیال عالمینه کوچه شیطانلر، جنلر، فرشته‌لر دنیاسینده بولادر.

کانسیرت وتانساۋالنی ۋیچرلرگه بارب، ایڭ واق تفصیلاتینه قدر اشله‌نگان، قولاقغه، بلکه ده بتون تنگه بر تورلی راحت کیتره طورغان جرلاوچیلارنی طڭلی.

وبیش آیلق خدمتی ایچون تنینه، بعض وقتده، عجب، گوزل، وبعض وقتده بیك یکتلك کورسه‌ته طورغان، وبعض وقتده ملایه‌ت کورسه‌ته طورغان هیئه‌لر بیرب، قولاغین یاڭغراتقان موزیکا آرتیندن موزون «پا» (تانساده‌غی آدوم) لر یاصاب، صفالی خدمت وکوڭللی استراحت بیره وباشقه‌لر طرفیندن یاصالغان اول هیئه‌لرنی قاراب وقتی بله‌ن کوز آلدینده مجسم حسن تماشا ایده‌در.

وقتی بله‌ن ماسکارادلرده بولب، اوزین یاشره وبو حقیقی طورمشدن آیرلب شایارب واوینداب قاریدر!

مونده بولار به‌یره‌م ایته‌لر، بولار استراحت ایته‌لر. بو به‌یره‌منی ایڭ کوچك بالادن آلوب ایڭ زور کشیگه قدر انتظار بله‌ن کوته. عفو ایتوڭز قرداشلر، مین تاتار بالاسی تاتار. عیسی دینی بله‌ن هیچ مناسبتم یوق. شولای بولا طوربده، بو به‌یره‌منی میندہ کوته‌م، میڭاده بو استراحت وقتی طویولا. عجب، مین مونی نیك کوته‌م؟ مینم اوزمنڭ ملی ودینی به‌یره‌ملرم یوق‌مونی؟ یوق، مینمده ملی ودینی به‌یره‌ملرم بار! مین نیك آلار بله‌ن قناعت ایتمیم؟ مونده بوکون مینم دینی به‌یره‌م، لکن اول به‌یره‌م باشقه کونلردن نی بله‌ن آیرلا؟ مین بو کون یکره‌ی یرگه ۋیزیت یاصاب، ۲۰ چینایاق چای ایچدم، ثلله نیقدر نرسه ایچیه‌سه طوطردم. شولمی به‌یره‌م؟ مین مونی باشقه کونلرده قیلا آلمیمی؟ بلکه‌مینی قارتلر عیبله‌لر، اورسلاشقان دیه‌رلر. لکن مونده کم عیبلی؟ به‌یره‌ملرنی استراحت وقتی ایتکز، طاشلاڭز اول کوڭلسز معیشتکه تعصبڭزنی! تاتار یاشلریده اوز به‌یره‌ملرین کوتب آلا. وباشقه‌لر به‌یره‌مندہ استراحت ایته طورغانلرمزده، اوز به‌یره‌ملرینده استراحت ایته باشلارلر....

یاش خطیب، خطبه‌سینڭ بو یبرینه یتکاچ، مینده، آغای انی فکرینه برده صیماسلق نرسه‌لر سویلاب قریماسن دیب، آنڭ خطبه‌سین بوله‌رگه هم ایبداشلر، یاشلر! به‌یره‌ملرنی استراحت وقتی یاصاو، سزنڭ اوزڭزدن کیله‌در، سز قارتلرغه قاراماڭز، آلار اوز عصرلرین طورغانلر، حاضر دنیاده طوررغه سزگه چیراد، سزده اوز طوره‌وشڭزنی اوزڭز بلدانچه ترتیب ایتڭز! دیه‌رگه مجبور بولاچقمن...

داملا.

بەیرەم وصبیلق وقتی.

صبی وقتن صاغنمقده هر شاعرده
آچی ـ تەملی خیالدر بو هر شاعرگه
بەیرەم جیسته مینمەده ایسمه توشه
اویناماقچی بولام صبیان برلەن برگه

توشه ایسکه عرفه کیچ یاتقان چاغم
اویلاب: «قاچان طاڭ؟» دیب اول آطماغان طاڭم
تەتی چیتك، تەتی کولمك اشطانلرنی
باش آستیمه اویوب قویوب یاتقان چاغم

طاڭ آلدندین یاڭلش یوقلاب کیتگان چاغم
توشمەده نورلی بەیرەم کوتگان چاغم
انکایمنڭ طاوشلری قولاغمده :
«عید جیتدی طور آپپاغم! طور آپپاغم!»

طاڭ آتقاچدین اورام بویی چابقان چاغم
معصومانه لذت، حضور تابقان چاغم
قربان ایتی، تورلی تەملی آش اوستینه
عید اوقوب کوله کوله قایتقان چاغم

اویلاساڭ اول یاقتی کوننی کیله کوز یاش
حضورلەصوڭ! انسان اوچون بو حال بو یاش
بەیرەم کوننی کوکدن جیرگه نورلر آغا
اینورسکله چقغان بو کون ایکی قویاش

تڭری! چیکرچی یاشمنی سیندن صوریم
تلاگمنی سیندن صورمی کمدن صوریم
بەیرەم کوننی‌گنه صبی بولوب طوریم
راحتلەنوب سیکروب، کولوب اویناب جوریم؟

ع . ت .

قورومَلی مونچەلر.

بواسمده اوتکان سنه بیك چیداملی کاغذگه تورلی تورلی طابلرغه بویالوب بر رساله نشر ایتلدی. رساله‌ده یرل اورطالری بارلغان بولغانلقدن مونڭ شعر کتابی ایکانلگی همده بعض صحیفه‌لرنده وطشنه قارا قاراغنه قورومەلر بویالغانغه بو رسالەنڭ ساده برشعر کتابی‌غنه بولەای اوزینه کورەزور حسیاتنی شامل ایکانلگیده آڭلاشیله ایدی.

مین بویاڭا کتابنی قاراب چقمەده برعقللی وعالمگنه کشیگه مراجعت اینوب: بو «قورومَلی مونچەلر» حقنده فکرڭنی سویلەوگنی اوتنەم دیدم. بو کشی اوزاق برزمان تفکردن صوڭره میکا خطاباً: آنڭ حقنده فکر فلان سویلاب طوراسی یوق تیك قریلوف بابایناڭ «کوکی ایله ئەتەچ» قصه‌سنغنه ایسکه توشرەسی باردیدی.

صوڭره مینده‌تیزگنه کتبخانەمە باروب قریلوفنڭ اثرون طابوب «کوکی ایله ئەتەچ» قصه‌سن ینەبر قات اوقوب چقمده تیرەن برفکرگه طالدم. آخری اویلی طورغاچ برنتیجه چغاروب تلمده همان شول توبانده‌گی عبارەلرنی ئەوەلنده‌ره باشلادم.

«واقعا کوکی، نی اوچون اللهدن قورقمیچه ئەتەچنی ماقتی؟ آنڭ اوچون ئەتەچ کوکی‌نی ماقتی.»

شوندین صوڭ «قورومَلی مونچەلر»نی آچوب قارادم. قاراسام واقعا مونده‌ده شول ئەتەچ ایله کوکی کبی ایکی محررنڭ برسون برسی ماقتاشونغه کوردم.

شوندین صوڭ کوڭلمه ئلله نیلر، کیله باشلادی. برمحررنڭ شول «قورومَلی مونچەلر» حقنده یازارغه قلم آلوبده، آنی ماطور کاغذلر اچینه تورولگان برلیتیراطورنی ناۋوز دیمیچه قوری جیردن بالف ازلەگان کبی شول رساله‌اچندن حکمت وحسی سوزلر ازلەب آزابلانوو ینه شاق قالدم. بو محرر شاقنی معتبر ومشهور کشی بولغانغه آنڭ بولای حقیقتنی کیری کورساتوون ریاغه ده جهالتگه‌ده حمل ایتارگه بلمدم.

اینـدی اول کتاب باصلغانغه کوب زمانلر اوتدی. وقتنده اوزفکرمنی یازارغه ئلله نیندی مانعلر بولدی. مونه حاضر «الاصلاح»ده قزغانچسز (безпощадно) یازلغان گوزل تنقیدلر چغا باشلاون فرصت بلوب اوزفکرمنی طوغری یازدم.

جیرینه کوره جیمشی قبیلنـنـگنه بولسه‌ده بزدنده هرتورلی محررلر، محققلر، پیداغوغلر، حتی (اطلاق جائز ایسه) شاعرلرده چغوب کیلمکده‌در. ترجمه وآرغینالنی یاکه تقلید اولارق یازلغان هر تـورلی اثرلر میدانغه کیلوب ادبیات بازاریمزنی یوغاربلا تماقده‌درلر.

«الاصلاح»نڭ رساله وکتابلرغه بولغان طوغری نظری میڭا روسلرنڭ بیلینسکی وپیصارف کبی مشهور تنقیدچیلرون ایسکه توشورگانگه مین قوانامن

ایندی آرامزدن قارچغه کوزلی تنقیدچیلرمزده ظهور ایتسه آلار آوزلری ته‌م سیزمه‌گان خلقنڭ یوغاری قوناقلاتقان قوشلرون (محررلرون) طایاق برله قوالاب توشورورلر.

شولایوق، موڭارچی هرتورلی نفـاق حسد، وشخصی عداوتلر ایله خلق کوزندن توشورلولرینه طرشلغان طوغری، سوزلی خلق یاقلی محررلرمزگه بها بیروب تیوشلی اورنلرینه قویلولرینه طرشورلر.

تنقید سویوچی.

فریاد

(برخاتون آغزندن)

بیلك‌نق طورم اوز حقمنی تله‌وده مین
هنوز شولوق حقوق کوین کویله‌وده مین
بالاچاقدوق طپرچنغان تیك طورماغان
انکای به‌یله‌ب قویغان طغز بیله‌وده مین
طارلقلردن کوبدن! کوبدن! کوڭلم صنغان
ایزلدم کوب حقوقسزلق جفاسندن
اختلالچی، یول کیسوچی بولماسامده
اون‌یاش طولغاچ اون‌بریاشدین کوردم زندان
انکایم برجاسوس ایدی اتکای ژاندار
ته‌ره‌زه‌دن قاراغاننی کورسه آنـلار
ته‌مسز، آچی سوزلر میڭاجاوا ایدی
طاما ایدی آولاق جیرده کوزدن قانلار
گناهم‌نی؟ نیگه کردم بو زندانغه؟
عیبم هیچ یوق کردم آنچق قزبولغانغه
نیندی قاتی جزا بیت بو: دنیا کورمه،
قویاش کورمه، صحرا کورمه، هیچ قورغالمه
آنسی، آنسی! کتاب بیتینه کوز آطمه
آورڭنی جوم! یاقنیلقدن سوز قورغاتمه
دنیا یاقتی، نورلی دیمه، دی قارانغی
دیگن شولای بولو لازم منگی! منگی!
شولای طانی بیت دنیانی صوقر تچقان
شول ایمانده موللا، حضرت، آخوند، ایشان
بزنڭ اتکای، انکای ایندی شولارغه قل
آلار قوشقاچ سینك بوی صون، سینك اشان
حاضر شوڭغار آچولانام طوروب، طوروب
قویام بعضا کوکرا گیمه اوروب، اوروب
کوز آلدکی آقسون طاتلی چیشمه سیننڭ
اچمی طورچی صوصاب شونی کورب طوروب!
شول زندانده اوسب جیتدم اون‌سیگزگه
خاتون بولدم زور قورصاقلی برسیه‌زگه
معلوم ایندی، باردم توگل آ ڭار سویوب
«یغلاورضا، ده‌شمه وـرضا» غه بوی صونوب
اوچ باش خاتونلی ایدی اول مین دورتنچی
جییولوشدق برطار یورطقه بز دورت کونچی
کیسوب أیتوب بولمی ئلی دورتنچی دیب
مین بولغانمن بلـکه ایندی اون‌دورتنچی
اوڭایسز بیت یه‌بیه‌ش باشقه بواوچ کونداش
کونده‌شه‌سڭ کیلمه‌سه‌ده کوچله‌ن؛ کونده‌ش
سویمی طوروب کونلی کونلی قولـڭنی صوز
شول صورتکه، اخلاقڭ بوز؛ قانڭنی بوز!
کیچ بولغاچدین اوزی طاغی اچوب قایته
آوزی بورنی صاصوب، اوست باش طنچوب قایته
بیلك زور حاجی قایتقان ایمش! ئه یلك جوگور
دورته وله‌شوب دورت ات توسلی دوبور! دوبور!
ایسرك. لـکن سویه اوزی صاغنغاننی

قوشنانلقنى همان اوزنچه بولغاننى
جينمى آكار رفيقلرچه معامـــــله
سيندن سجده تلى، سويه طابنغاننى
ياتقزمانچى بولساڭ قولـكدن اچقنه
تەمسز سوزلر سويلى سوگنه قچـقـره
ايكنچى بركونلەش اسمن دەشكان بـولا
شول حالنده ياتـو قايـده طنچقنه!
شاوشـو بولغـاچ بالالـرده اويانالار
جونلى ايرلر كورينورگه اويالالار
معصوم صبى بالالرغه بـو حال بلەن
موندى ناچار، موندى يەمسز مەل بلەن
قوشطانالغڭ جيتكان بولسه قوچاق بولا
تورلى نعمت بولغان بولا اوجماح بولا
بلوب بولمى اشندن «لايسئل» ايچ اول
قوشطانلانسا كده قاى چاقده پچاق بولا
قهر ايتسه هـر خاتون‌نڭ آلا قوطن
يورەك يانوب هوالرغه اوچـا توتون
جاندرەدر جاغام ديســـــه، قالدرەدر
ياقميم ديسه: آنڭ قارشنه بز اوطن!

آخرى بار

كوچار فياقوت.

بەيرەم، بز وروسلر.

بزنڭ ملتنڭ بەيرەمـى يل تەولگينه آنچـق ايكيگنه دفعه بولادر.

ديمك، بز بيك اشچەن طرشچان برخلق ايكانبز. چونكه يل بويى دنيانڭ هر تورلى آورلقلرن محنتلرن كوتەرەبز، كوتەرەبزده، شول آورلقلرنى اوستەمزدن ايكى طابقرغنه توشوروب، طنچـلاب طورابز.

دوست ايشلرمز، قرداش قبيله لرمز ايله كورشورگه ويورشورگەده وقتمز بولمـى ايمش. برگـه موللالار: «دنيا قوماغز! دنيا قوماغز!» ديـب نى قدر قچقروب وعظ ايتسەلرده طـڭلاميبز ايمش. (بزده جمعه كونلرگەده برده اعتبار يـوق: اول كوننڭ بەيرەملگى برده كوڭلدن حس ايتلمى؛ خلقەمز بوكون جمعه، بوكون بەيرەم ديـب ياكى كيوملر كيوب، روسلر يكشنبەنى الوغلاغان كبى الوغلاميلـر ؛ تيك شونده تاتار كيبتلرينڭ يابقلغندنغنه بو كونگه براوزگارش كيله. كيبتچيلردن باشقه مسلمانلر (مين اصقلادلرغه كوز صالميمئلى) همان اشلرنده.) بزنـڭ وطنداش‌لرمز روسلرنڭ آطـلاغان صاين بەيرەملـرى بـــولا. آلار يكشنبەنى چنلاب بەيرەم ايتدكلرى كبى ئلله نيندى اسملر ايله ئلله نيندى بەيرەملر ايتەلـر. حتى بر يوماريست: «يل تەولـگنده ٣٦٥ كون بولا، روسلر ٣٠٠ كون بەيرەم ايتەلر، ٦٥ كون اشليلر» ديسه بو سوز بتونلايـوك كولكيگه اوخشاب بتميەچكدر.

موندن روسلرنڭ يالقاو، اشسز وبتون عمرلرن اويناب كولـوب اوتكاروچى بر خلق ايكانلـگى، بزنڭ ايسه كيف، حضور وتعطيللرگه اهميت بيرمى طورغان بولوومز كورينـەدر. صوڭ، بز كـوب اشلەگاچ، آلار كوب كيف سورگاچ بزنـڭ آلغه باروومز، آلارنڭ آرتقه قالولرى تيوشله باصا!

حقيقتده نيـندر بولاى توگل، بز همان آرتده، همان فقير، همان سفيلبز. بز شول اينه برله قيو قازيەمز، روسلر ماشينه برله. بزتويه جيگوب بارابز، آلار لوقوموتيـف جيگەلر. آلار ژازدوشنـى شارلار برله اوچالار، بز جيلـكەلرمزگه مونچه سپركيلرى بەيلەب قوللـر سلكتوب طورەبـز. آلار معيشت سفرنده برگەلەشوب بر يوك طارتوب آلوب بارمانچى بولسەلر همەسى آلغه طارتالار، بزجوكنى تورليبز تورلى ياقغه طارتوب همان بر اورنـده ئەيلەنەبز. بزنڭ بعض آكليراقلرمـز آلغه طابا آطلامانچى وجوكنىده آلغه جيبارەمكچى بولسەلر،

آلارنڭ آیاقلرینه «چالما» دیگان ئلله نیندی چوالچقلی طامرلار چولغانوب آلار جغولالار. روسلر اوز مالنلرینڭ روحلرن همان آلغه آلوب باروچی عسکرلرگه (شاکردلرگه) تەملی ولذتلی آشلر آشاتوب طاتلی شربتلر اچورتەلر، بز شول عسکرلرنڭ معدەلرن مشایاقلر، هر تورلی کیریچ واطفلری، چولمك کیتکاری، اولگان چپنلر، طاراقانلر، مەچی قویروقلری بلان طوطورابز.. بزنڭچه معده طولغاچ باریده بر!

بزنڭ اشلر همان آلارغه کیری: بز قش کونی، آربا، جای کونی چانا جیگەبز آلارنڭ صوده کیمه برله بارغانینی کوروب، بز قوری جیرده کیمه جورگزمکچی بولابز، ایشکاکار برله ایشوب طوفراق اوچورابز.

معیشت سفرنده بزگه زور صولر اوچراسه بز صواوستینه نمازلقلر، چاپانلار جەیەبز، آلار تیمردن کوپرلر صالالر.

بز ایسکی، کرلی قارالغان کییملرەزنی برده صالمیبز. شول سببلی بتلیبز. جول اوستنده ایزولردن، اشطان بورمەلرندن بتلر چوپلەب اوطورەبز، طاغی آرتقه قالابز. آلار آلطنه صاین وهتی ایکی کونلە بر کییم آلشدرەلر.

لکن بز برده تیك طورمیبز جل بویی اشلیبزده اشلیبز. آلار نیشلیلر صوڭ؟ آلار یوماربست (کولدرگچ) اینکانچه ٣٠٠ کون قدر بیرام ایتەلر. بەیرەملرنده گویا بزنڭ یوغاریدە سویلنگان کامیدیه لرمزنی قاراب راحتلەنوب کولوب طورەلر. تمام کولەسیلری کیلمی باشلاغاچ، طویغاچ، ٦٥ کون برده بزگه النفات ایتمیچه اشلیلر. بز نیشلەگانمز. بزبل بویی آیونڭ دوغا بوگوی کبی اشلەگانبز. یعنی نزاشلەو صورتنده تمام ٣٦٥ کون اویناغانبزده ایندی اویناب آروب جال ایتەبز. بزنڭ اشلی کونبزدەکولکی، بەیرم ایتوبزده کولکی. بزنڭ بەیرم ایتارگە حقمز یوق.

بەیرەم دیب کوبرەك وقتده بر زماننڭ غی آلغه بارشنی ایسکه توشروب تبریك اینوگه ایتولەدر بزنڭ همان برکوبچەك دەیلەنەسنده دەیلەنوو بزگه آلغه بارو دیبده اینوب بولمی. جراق کیندنڭ دیب اوزبزنی اوزبز تبریکده ایتوب بولمی.

یارار ایندی. بوکون بەیرم کون. موندی قایغلی اویلر اویلاب ماتاشورغه میكاده کیلشمی، اوقوچیغەده کوکلسز. دەیلگز قربان ایتی نە جیتمشکز! عید سعید قوتلو ومبارك بولسون!

شورەلی.

ایسکی مونچه باقالری

یاخود

قاقسیغان توکرکلر

اورنبورغده......... طرفندن چغاریله طورغان «دین ومعیشت» ژورنالینڭ ٤٤نچی نومرنده «ابو-ربیعه» دیگان برحضرتنڭ «باکالر احوالی» نامنده برمقالەسی کورلدی. بو مقالەنی باشدن آیاق اوقوب چققان عقللی آدملر حضرتنڭ کیم ایدیکنی ومقصودی نە اولدیغنی شاید آکلاغانلردر.

دورت مذهبنی وآنڭ اسملرینی هربر مسلمان بلە طورغاندر. شول مذهبلرنی طوتوچیلرنڭ هم اصلده حقیقتده خالص دینی قردشلرمز ایدیکنیده شاید کوکللرندن اقرار ایدەلر بولور وبونلرنڭ بر برلرینی تکفیر ایدرچه نزاعلر ایدیشوب آراغه صغوقلق توشررگه راضی دگل ایدیکارینی هم بلەلر بولور. شونڭ ایچون مین بو مقالەمده اول دورت مذهبنی تحقیق ایلان بورچلمایینچه. یالکز سزلره اوشبو حضرتنی تقدیم ایلەمن. همده مونچەنڭ نچارلغنی آکلاتا طورغان باقالر کبی حقیقی اسلامیتنی ضعیفلاتورگه طاوش بیرووچی حسرتلر حقنده ابو ربیعه حضرتکه قارشی اوز

فكرەنى اينوب اوزا۟ن. طوغروسى «تعليم علم» يولينى مسخره ايتديكى سبيلى قانەنڭ قايناوى ايله عاجز قلمەنى حركتلندرەمن. مذكور حضرت: «ياشالار سلف صالحيننڭ طريق تعليملرندن چغوب، اوزلرينڭ مسلكلرينه اوستريلر، اول تاريخ، جغرافيه بلوچى معلملر يازغى كتابلر يازوب سلف صالحين اثرلرينى آرتق قالدرمانچى بولالر» ديەدر. درست حضرت، آنلر بالالرنى سزنڭ اعتقادكزده سلف صالحين ديه اورنلاشقان «نقى عجبچيلر» يولندن چغاروب قلوب معصومانەلرينه تربيهٔ اسلاميه ويرمككەدرلر. ملت بوندن صوڭره ايسكى سفسطهلر ايله باش واتمايەچق، آندى اسباب تهلكەلرگه كيلەچككه يول قالمايەچقدر. سزنڭ بلوبده خيانت ايلەرك ايناك آستينه ياشرديككز ياخود موڭسا قدر بارلغندنده خبركز بولماغان حديثلر روايتلرى ايله كشف ايدلدى. رسول اللهنڭ «اوبرەتوده يكللك ايدكز، آغرلق قيلماكز!» ديگن حديثى ايله فعلا عمل كوريله باشلادى. يكل يول ايله علم ايسنلسه البت كوب نرسەلر بلنەچكدر. حتى بوڭا قدر حضرتلرنڭ شريعة اسلاميەگه اينكان خيانتلرينى مكتب بالالر ينه قدر آڭلاياچقلردر. مونه شونڭ ايچونده حضرتلر، خلقنى نادان قالدره طورغان يوللرنى سلف صالحين يولى ديب آلدارغه طرشەلر. تركستان طرفندهغى آسترا اوفى ايدىاشلرى «عبد الحقلر» ده اوشبو فكركزگه خدمت ايتەلر. يتار ايندى انصاف كرك!.

اى حضرت! بر آزغنه اسلام تاريخينه كوز سالكزچى! اسلام اوزى صرف اصلاحى بر ديندر. بتون دنيا اوهام وخيالات ايله مبتلا بولغان بر زمانده آدم اوغللرينڭ اعتقاد ويوللرينى تعمير واصلاح ايچون كيلمشدر. اسلام كيلگاچ عقلنڭ معيارينى كورساتدى فكرنڭ وظيفەسنى بيان ايتدى. آدم اوغللرى ظن جاهللرى ايله، كروان قاراولچيلرى طرفندن يازيلان خرافاتلرغه اوشانغان حالدهگنه هدايت طابمايەچقلرينى (مثلا ئلگه قدر ملتنى يوقلاتقان حضرتلر قولنداغى ماصاللر كبى)، شول سببلى حقيقتا طوغرى يول بولغان قرآن بوينچه يوررگه كيرەكلكنى سويلدى. هيچ كم هيچ كمدن آرتق دگل ايدىكنى نچقردى. (سزلر ايسه سلفلركزه موگز چغاروب قانات قويمانچى بولاسز!) دين يالڭز محبت ودوستلق واسطەسى ايدىكنى بيان ايتدى. اسلام كيلووى ايله حياتنڭ سرى، وجودنڭ پادشاهسى علم ايكانلكنى اعلان ايتدى، وعلم ايستارگه قوشدى. نيندىگنه دشمان آغزندن چقسەده علمنى آلكز ديدى سز اينكانچه سلفلر يولينهغنه قسقارتمادى. علم ايله «وهم»نى بربرندن آيررغه يعنى نقى عجب كبيلره آيارمسكه قوشدى. شونڭ ايچونده اسلام عالملرى آراسنـــدن جغرافيون، تاريخيون، رياضيون، طبيعيون، فلاسفه وشرعيونلر چقدى. آلكده مسلمانلرنڭ مقر حكومتى بولغان بغداد، وقتيله علم چيشمەسى بولدى. شمدى مسلمانلرنڭ شول كونگى حاللرى ايله بو كونگى حاللرينى چاغشدرر اولسەق: «واى تقصير قاقسيغان توكركاركزگه واى!.»

لكن معلملر كتابلرينڭ طشلرينه «حقوق طبع صاحبنه عائددر» ديه يازوب خطا ايتكانلر، آنڭ اورنينه «كتابمزنڭ صاتلغان آقچەسى نفل زكاتندن حضرتلرگه طاراتيلەچقدر» ديب يازارغه كرك ايدى.

مكاريه تنظيماتنى ياراتميسز ايكن! درست حضرت بو تنظيمات سزنڭ قارتچق آبيكز بيوروقراتيەنكده خوشينه يارادى. ابى سوزندن چغا آلمازسز شول.

كنه مرحوم شيخ عبد حضرتلرينه اوگزگه تقليدى سببلى شارتلاغان باقا قبيلندن كوچلانوب كوچلانوب

نل اوزاتورغه طرشه‌سز . مونك احتمال رشوتکه اوکاز اوله‌شمگانی ایچون، یاخود جان بیرگان صولووندن ده «اصلاحنی امید ایتدیکم دین اسلامنی چالما اهللری بوزووندن قورقامن» معناسنده‌گی شعری ایچون جانگز قه‌رنیگاندر.

تقصیر! ذکر ایتدیککز اوچ پارتیه‌نك ٢ نچی‌سی قرآن‌نك «تعقلوا، تفکروا» دیگان بویرقلری بوینچه عمل ایته‌لر، احکام شرعیه‌نك توبن طامرن تیکشروب عقل سلیم‌گه تطبیق ایته‌لر، طوغری بولماسه البت اوزلری استنباط قیله‌لر، اسلامده ایسه استنباط حکمی هیچ وقت مخصوص کشیلرگه گنه بولنگانی یوقدر.

٣ نچی طائفه‌نك دینگه اهمیت ویرماولرینه ٢ نچی طائفه سبب توگل، بلکه حضرتلرنك مکتبلرده دین اوقوتماولری سبب بولدی.

ینه بعض بر حدیثلرگه صرف خطا معنالر آنگلاتدیغڭز سببلی بوطوغریده سزگه انصاف ایله دعا ایله‌من. عبدالکریم سعیدی.

داخلی خبرلر:

الیاس آشقادارسکی‌نك دراماتیچسکی تروپپاسی ١٧ نچی دیکابرده، مسکاودن اورالسکی‌گه کیلگانلر. تروپپا ٩ کشیدن عبارت اولوب، ٧سی ایرلر و٢سی صاحب جمال عزةاللینا وفاطمه شامردانووا خانملردر.

تروپپا، عیدنك ایکنچی کوننده «اویات یاکه کوز یاشی» اوچنچی کوننده «بختسز یکت» دورتنچی کوننده «اوچ خاتون برلن طورمش» نام پییسه‌لرنی قویاچاق ایمش.

بیره‌مدن صوڭ بو تروپپا، صاراتف آسترخان، قریم قافقاز اورطا آزیا طرفلرینه کیته‌چکدر.

بو خبرنی بزگه یازوچی مذکور تروپپا اعضاسندن اولان مخبرمز، «یاڭی تورمش» محررینه ٢٥٠ روبله اشطراف صالنغانینی‌ده یازادر.

اورنبورغده ایکی خزینه وبرخصوص آدمنك قزلر گیمنازیه‌سی واردر. بونلرنك برنچیسنده ٧٠٩؛ ایکنچیسنده تقریبا ٤٠٠؛ اوچنچیسنده ٢١٥ قز اوقوب کوب قزلر اورون یوقلقدن مکتبکه کره آلمی قالالر. اوشبو ایکی مکتبکه یاقن اوقوچیلردن اونلابی‌غنه مسلمه‌در.

اورنبورغده کوز آورووی ایچون برشفا خانه (غلازنوی لیچبنیتسه) یاصارغه محمود بای حسینوفنك اورنبورغ گوبیرناطورینه یکرمی بش‌مڭ صوم آقچه ویردیکی وقت غزیته‌سنده کورلدی.

طومسکی‌دن یازولارینه قاراغانده هر پنجشنبه کونلرنده حمیدفلر مکتبنده، قارت ویاشلر جییولوب، یاش معلملر طرفندن زمانه‌غه موافق نطقلر سویله‌ب خلقنی خبردار ایته‌لر ایمش.

طومسکی کبی اولوغ برشهرده، مسلمانلرغه مخصوص قرائتخانه‌نك بولماوی، طوم یاشلری طرفندن وکرك معلملری طرفندن عفو ایدلمازلك برقصورلق دیب زارلانوب یازماقده‌لر.

قزان خبرلری:

برنچی غیمنازیه رادیتلسکی کامیتیتیننك ٢١ نچی دیکابرده بولغان مجلسنده امتحانلرنی جل‌نك هر ربعنده یاصالاچاق ریپیتیتسیه‌لر ایله آلشدرو هم‌پیداغو-

غلرنڭ ذهنسز شاکردلرگه آیروچه دقت ایتولری مسئله‌سی قارالدی.

بر کامیتیت همان اشلی: بعض شاکردلرنڭ اوقورغه استحقاق‌لری اوچون آقچه‌لر تعیین ایتلگان. بعضلرینه آقچه ایله، کییم ایله، آیاق کییمی ایله اعانه ایتکانلر. بعض محتاج شاکردلرگه آقچه‌سز ایرته‌گی آش (بولکی ایله چای) اوچون ایندی ۱۰۰ تنکه صرف ایتلگان بو کامیتیتنڭ پریدسیداتیلینه قزانلغی باشقه‌رادیتلسکی کامیتیت پریدسیداتیللری ایله مصلحتکه کیلرب، مینیسترستوا آلدنده شوندی کیره‌کلی مسئله‌لرنی قوزغاتونی تکلیف ایتلگان؛ اول‌ده قبول ایتکان.

مدرسهٔ محمدیه‌نڭ رشدیه ایکنچی صنف شاکردی فیروز افندی ۳ کنه کون آورب وفات بولدی مدرسهٔ محمدیه‌نڭ بتون شاکردلری اوزلرینڭ ایبداشلری بولغان فیروز افندینی جنازه اوقوب اوزاتدیلر.

م. رحمه‌نقلی طرفندن مشهور انگلیز جاسوسلرندن «شرلوك خولمص» واقعه‌لرینڭ اول جزئی‌نڭ ترجمه‌سی تمام اولوب مطبعه‌غه بیرلدی، تیز کوندن میدان انتشارغه قویلاچقدر.

توقتاوسز، قالغان جزءلریده ترجمه ایدلوب بری آرتندن بری طبع ایدله‌چکدر.

قربان عیدی سه‌شنبه کون بولو سببلی بایلار دورت کون بیرام ایته‌رگه طوغری کیله دیب، بیرام‌نی ایکی‌گنه کون ایتوب اوچنچی کون کبیت‌لرون آچمقچی بولالر.

لکن پریکاشچیکلر بو اشکه اصلا رضا توگللر: هم آندی اویده بولغان بایلاردن اوزلرینڭ وعدلرون بوزمای‌نچه تیوشنچه بیرام ایتولرنی اوتنه‌لر شول آراده بعض بایلارنڭ خصوصا کاشایف، اوسینف، حسینف، کبی‌لرنڭ جمعه کون‌لرنی‌ده کبیت‌لری آچق بولوی کورنه.

بو برنچی اوزلرینڭ سوزلرن بوزو، ایکنچی جمعه‌لرنڭ یکشنبه‌گه ایله‌نوینه سبب بوله.

بایلار بور وشچه عمل قیلسه‌لر البته پریکاشچیکلرده تیك یاتمایاچقلار. تیوشلی اورنغه مراجعت قیلوب برده بولماغانده روس بیراملرون صورایه‌چقلر روس پریکاشچیکلری کوبدن ایتوب کیلسه‌لرده مسلمانلر تکلامی ایدی. بوندن آری برگه اش کوررلر صوکندن اوکنو فایده بیرماس.

عیب بایلارده بولور.

پریکاشچیکلر

متفرقه

قربان عیدی.

کیچ، قاراڭغی. قار یاوا، یاوا، یاوا...

نیقدر قار یاوسه‌ده، ماتی شارفلرغه اورالغان، توکل بورکنی باصب کیگان، یاقاسین کوتارگان خلقلر اورامده قورت کبی ایشله، قایسی برسیده آرغاماقلرغه اوطورغان یاشین کبی اوتوب کیته‌لر ایدی.

هر کمنڭ قولنده تویونچك وکاروبکه‌لر، بیرم آشینه آلنمش فروکته‌لر کانفیتیرلر، تاغن ذلله نرسه ذلله نرسه‌لر، هر کمنڭ آوزندن: «بیرم کیچ، عید، بیرم آشی، قربان...» دیگان سوزلر ایشتوله، هرکم بیرمگه حاضرلنوب یوری ایدی.

زور اویلرنڭ اچلری ئیلیکتریك برله نورلاندرلغان، پیچلر یاغلغان، له‌وشلر، پاشتیتلر پشرلگان، ایکنچی یاکه اوچونچی خاتونلرغه بوله‌ك ایچون، بورچاق قدری انجولردن قالفاقلر اشله‌نلگان، برسی برسی اون، اونبش صوملق قزل تومه‌لر تاغوب کازاکی وبیشمتلر حاضرلنگان،

حاصل محض عید ایچون، ڈلله نیندی تکلفلی، اسرافلی کیوملر تگولـگان ایدی.

ایرته‌گه ، اورامده یاوغان قار کبی، حسابسز تبریك هم ۋیزیت کارتوچکه‌لری یاواچقنی، قربانلر صویله‌چقنی، حسابسز قوناقلر ـ ۋیزیتورلر کیله‌چکنی اویلاب «هر کم؟» نڭ بوراکـی شادلقدن یافراق کبی درلدی ایدی.

اما اورامده.....اورامده قار یاوا، یاوا، چیکسز یاوا.....

اورام‌چیتندە، بر آیاغینه‌توبسزکالوش ایکنچیسینه ایسکی ایتك باشی کیگـان، ات تالاغان توسلی شالاما بیشمت‌نڭ ایزوویدە قاپلانماغان، قوللارن یرتقلری آستینه تقغان، آرقه‌سن بوکره‌یتکان، باشینه، جیلـکه‌لرینه بر ۋیرشوك قاریاوغان در، در قالطراب: «بایلـرم، به‌یرەم کیچ حرمتینـه رحیـم اینگز» دیگان سوزلرنی تسبیح اورنینـه أیتـب، جیفون کبی آب آق صقاللی برقارت‌تورا ایدی.

اما اوتب باروچیلر، ایرته‌گه‌سی کون بولاچق شادلق کیف صفانڭ حیالی ایله، بو بیچـاره‌نی، بو بیچاره‌نی کورمیدە کیته‌لر ایدی.

مسکین قارت بتون کون بتون کیچنی طوڭوب، قالتراب اوتکارگاچ امیدن کیسوب قایتماق‌بولسه ده، آیاقلری بتونله‌ی قاتقانلقدن، اورنوندن قوزغالغاچ اوق باغانا کبی آوب کتدی؛ قالترا ویده باصلدی، اوزن برآز جلنغان کبی حسن قیلدی ، قلاقلر ینه قڭغراو طاوشلری وکوزلرینه ڈلله نیندی خیالی صورتلر کورنه‌گه باشلادی.

اوزینڭ قاطوب ڈوله‌چکن قطعا بلدی . .. اما تلی توبانده‌گی سوزلرنی، براوزوکسز، غرامافون توسلی سویلی ایدی:

«ڈیو، ایرتگه الوغ کون، عید کونی. بوکوننی باشقه کونلرگه قاراغانده آیرم برشادلقلی، آیرم برنشئه‌لی‌اوتکارو ایچون، بالاچاغا هم عیاللرینڭ خاطرن طابو ایچون بتون اهالی اسلام حسابسز مالمر، حسابسز اجتهادلر صرف قیلدی . شولوق جەله‌دن سزبایلرده یوزلر ، مڭلر خراجاتلر توتدیگز اول خراجات‌لرگز هربرسی بیشار آرشونلی اوسدااللرگه تزلمش تورلی نعمتلرگه، سیمز قربانلقلرغه ڈه‌ورلدی .

اول نعمتلرنی، اول قربان ایتلرن «پینسولك صوی» برله اوسدرلمش قورصاقلرگزغه باحضـور توتراچقسز هم اوزگز کبی بایلر ویورط خوجه‌سی ملالرنگده «قورصاق» لرن شولوق نعمتلر بـرله بورتدره‌چکسز؛ آچدن ڈولوچی قردشلرگزگه برصنق ایکمك، برتین آقچه اعانه ایتمسه‌گزده سیمزلکدن توزه آلمی تورغان « تبرك » لرگه بیشار، اونار صومدن «صدقه؟» لر ڈوله‌شه‌چکسز...:

بوالوغ کوننی بتون کرهٔ ارضده بولغان اهل اسلام جامع‌لرغه جیولوب تکبیرلرن عرشکه ایرشدره چکدر. سزده بلی طرنلر کیوب ، باشدن آیاقغه قدری گـل مایلری ایـله قویونوب شونده حاضر بوله‌چقسز.

اویگزگه قایتقاچ: «عیدشریف مبارك بولسون، عیدشریف مبارك بولسون!» دیب جماعتلرگز برله تبریکله‌شه‌چکسز، قوچاقلاشه‌چقسز! صوگره قربانلر صویه‌چقسز!... اما بو سعادتلر هرکمگه‌می؟!

یوق، مڭ مرتبه یوق.

حسابسزیتیمەلر، حسابسزفقیرلر سزنڭ ایشك توبگزده آچلقدن، صالقوندن صبر ایته آلمیچه در، در قالتراب انجو کبی یاشلر توکه‌لر، قایدە باررغه بلمیچه سرگردان بولوب تورالر !..

اماسز، سز کوزده یوماینچه یوزلر مڭلرچه اسرافلر قیله‌سز. اسرافلرگزنڭ اوندن برڈلوشیگنه

بولسه‌ده‌اول مسکینلرنی طویدرغه واول بیچاره‌لرنی جیلتورغه ینماسمی ایدی صوڭ؟!..

کوتاریلوب، تیره یاغکزغه اعتبار ایله بر قاراڭز ئلی! یالتراب تورغان زور، زور تره‌زه پیالالرڭز، بتون استینالرڭزنی قاپلاغان ایشك قدری کوزگولرڭز نینڭ بیچاره‌لرنڭ کوز یاشلرندن قویولغان ؟

اوطورغان یومشاق کریسله وکنفی لرڭز، ایدنگه توشه‌لگان قرلی صرلی پارکینلرڭز هم باشقه یورط جهازلرڭز کملر قولی ایله وجودگه کیترلگان؟

پادشاه سرایی کبی پولاطلرڭزنڭ طاشلری نیندی اشچیلرنڭ کوچ تیری برله یابشدرلغان؟ بله‌سزمی ؟ ! ..

ایشك توبوڭزده طوڭوب، قالتراب توروچیلر سزنڭ یلدن چقغان اشچیلرڭز، آنلرنڭ جماعتلری هم اوزڭزنڭ آصراولردن طوغان نامشروع بالالرڭز توگلمی ؟ ! ..

بتون عمرن سز، بایلرغه خدمتده اوتکاروب‌ده آقتق صولشنده شوندی سفالتلرگه توشکان اشچیلر ایچون هم‌برصنف ایکمکگه عفتن صاتوچی آنلرنڭ یتیمه قزلری ایچون نه‌قیلدیڭز؟..

قربانلقلرڭز ایچون‌دیوان اوسدروچی، ایکمك وکومچ لرڭز ایچون ایگون چاچوچی ، کیوملك پوصطاولرڭز ایچون جون حاضرله‌وچی آول خلقی کریستیانلرغه نیندی مکافاتلر بیردیڭز، مکتبلرمی صالدیڭز، معلملرمی قویدوڭز؟ . .

هیچ بولماسه اول بیچاره نادان خلقغه یول باشچی اولان ملا ومعلملر حاضرله‌وچی مدرسه‌لرگه کوزلرڭزنڭ برچیتی برله‌گنه بولسه‌ده نظر دقت قیلدیڭزمی ؟

مدرسه‌لرنی اصلاح، مسلمانلر آراسنده علوم ومعارف نشری بر دقیقه‌غه‌غنه بولسه‌ده باشڭزغه کروب چقدیمی ؟

سویله‌ڭز ، جواب بیرڭز ! . . .

نیك اعتراض ایتمیسز ؟ ! . .

وجدانلرڭزنی مای اچنده یوقلاتوب ، آچدن اولوچی قرداشلرڭزنی ایسکه ده توشورمیچه، تنچلانورغه، مسعود بولورغه‌می اویلیسز ؟

یوق . . . یوق بز اویغاتربز . . . سزگه اول سعادتنی بیرمابز .. دیگان سوزلرنی أیتدیده کوز- لرندن انجو بورتوگی کبی یاشلری تگاره‌ب کیتدی .

باشن برآز کوتاروب ایشتلور ایشتلماسکنه: «سز بای بتچه‌لر......» دیب تاغن ئله نرسه سویله‌مکچی بولسه‌ده عزرائیل مهلت بیرمادی ، آوزن آچوب براوزونغنه صولادیده جان تسلیم قیلدی: دنیاده برفقیر کیمودی .

(بای بتچه‌لر حقنده‌غی فکرون آدم بالاسی ایشوتمه‌سه‌ده بلکه عزرائیل اوزی یازار) .

کوبده اوتمادی ، مسکین‌نڭ جسمیده قار آستونده قالدی . . .

قارهمان یاوا ، یاواده ، یاوا . . . .

عمر علیموف

تشکر

چیت شهرلرده‌غزیته‌مزنڭ انتشار نه غیرت ایدن

پشپکده: معلم ملا احمدعزیزف.

قاپالده: معلم طحاوی توبباقوف.

توسکی‌ده: معلم ابراهیم بیکقولف

اوچ‌بوله‌ده: احمد ضیا توپییف.

قارغالیده: بدرالدین رفیقف.

آقچورینلرده: معلم قیام ایمانقولف

افندیلرگه هیئت اداره تشکر ایده‌در.

اعلانلر

مُعارف کُتبخانه‌سی

قرائت عربیه کتابلری

قرائت عربیه (احمدجان مصطفی اثری) ۲۵ تین
مقتطفات آثار عربی (شهیر محمد ذهنی اثری) ٤٠ تین
مقتطفات اثار ادبیه (۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰) ۱ صوم
مقامات عشرة (مقامات حریریدن منتخب) ٤٠ تین
المستطرف فی کل فن مستظرف کنارنده
ادب الدنیا والدین ۱ صوم ۵٠ تین
کلیله و دمنه مصور ۱ صوم ۳٠ تین
» » صورتسز
مقامات حریری زور قولده ۱ صوم
» » کچوک قولده میری طبعی ۲ صوم ۵٠ تین

اوچ صومغه قدر پوچطه مارقه‌سی مقبولدر.
زادانکسز زاکازلر کوندرلمس.

Казань, Книгоиздательство
Т-во Камалютдинова и К° на сѣнной.

«شعرلر کتبخانه‌سندن»

۳نچی دفتر

عبدالله توقای شعرلری

بو کونلرده شرف مطبعه‌سنده گوزل صورتده باصلوب چقدی.

بهاسی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱٤ تین.

هر یرنڭ مشهور کتابچیلرنده صاتولا.

ناشرلرینه آدرس

Казань, Типографія ШАРАФЪ.

یکی ژورنال

۱۹٠۸نچی سنه باشندن اعتبارا اورنبورغده آچیق ترکی تلنده، اون بش کونده بر مرتبه ادبی، علمی واجتماعی

«شورا»

اسمنده یکی بر مجموعه چغا باشلایه‌چق.

منْدرجاتی: مسلمانلرنڭ حیات عمومیه‌لرینه، تمدن ومعارفلرینه، احوال تاریخیه وفلسفه دینیه‌گه، تعلیم وتربیه‌گه عائد بندلر وملاحظه‌لر، لسان وادبیات ملیه‌مزگه وباشقه مدنی قوملرنڭ افکار وادبیاتینه متعلق معلومات وفکرلر، مشهور ذاتلرنڭ افکار وترجمه حاللری رومان، حکایه، شعر، لطائف وشئونات.

بعضا تاریخمزگه، ملی معیشتمزگه، یا که هرکون عالمده ظهوره کلمکده اولان مهم وقوعات وحوادثکه دائر رسملر وبیوك ذاتلرڭ تصویرلری.

آبونه بدلی: یللق ٤ روبله، ٦ آیلق ۲ روبله ۲٠ کاپك، ۳ آیلق ۱ روبله ۲٠ کاپك.

اجنبی مملکتلره سنه‌وی بدلی ۱٠ فرانق.

۱۹٠۸نچی یل باشندن اعتبارا بر یللق «وقت» ایله برگه شورا مجموعه‌سنه یازلوچیلرغه ایکسینڭ یللق حقی ۷ روبله، یارتی یللق ۳ روبله ۸٠ کاپك، ۳ آیلق ۲ روبله‌در.

محرری: رضاء الدین بن فخر الدین.
ناشرلری: محمد شاکر و محمد ذاکر برادران رامییفلر.

آدرس Оренбургъ. Ред. газ. „Вактъ“

۱۹٠۸نچی یل ایچون «وقت» غزیته‌سینه مشتری قبول ایتله‌در: یللق ٤ صوم، آلتی آیلق ایکی صوم، اوچ آیلق ۱ صوم ۲٠ تین.

۲ نچی غنوارده، چهارشنبه کون
کوپیچسکی صابرانیه زالنده بولاچق

ادبیات کیچه‌سینك

پروغرامماسی

I نچی بولم

۱) شاکردلر صداسی	....	خور
۲) عرفه کون توشمه	اوقی	اصلاحچی
۳) بزنی اورنسز یمانلیلر شعر	اوقی	اصلاحچی
٤) شعر قرغزچه	جرلی	قرغز
٥) علی برله ولی	اوقی	یالقون

II نچی بولم

۱) تاتار	شعر	خور
۲) طاك وقتی	اوقی	سبکتکین
۳) موزیقه	« «	« «
٤) خاتون قز عالمندن	اوقی	مرادؤا
٥) خدایارخان مارشی صارتچه	جرلی	صارت

III نچی بولم

۱) بحیلله‌شو	....	خور
۲) عالم اسلام حقنده	اوقی	* * *
۳) اصلاحچیلردن	اوقی	اصلاحچی
٤) أی خاتونلار!	....	خور

کانسیرتدن صوڭ ساعت ۳ که قدر
تانسه‌لر بولاچاق
کیچه نڭ ساعت ۸ ده باشلانور.

۱۹۰٦ سنه ۵ نویابرده آچلدی

صباح کتبخانه‌سی

مصارفیله باصلوب چیقدی:

اشیا درسلری.

برنچی قسم، اثر: ح. زبیری

مکاتب ابتدائیه‌گه مخصوص اوشبو کتاب «معلم‌لره نمونه»ده کورساتلگان، شفاهی معلومات وعلم اشیا درسلری ایچون یازلمش اولدیغندن معلم‌لرنڭ دقت‌لرینی رجا ایته‌مز.

دانه بهاسی: ۱۵ تین،

رهبر املا

اثر: حارث فیضی.

بو رساله محرری طرفندن تمام توزاتیلوب هم آرتدرلوب، خاریطونف مطبعه‌سنده اورطافورمه‌ده باصلوب چقدی.

دانه بهاسی: ۱۰ تین.

اصول تربیه وتعلیم

اثر: ع. امینی

طوغانندن آلوب سن بلوغینه قدرلی بالالارنی تربیه‌لمك، الفبا، قرائت، علم حال، لسان، تاریخ، جغرافیا، حساب کبی مکاتب ابتدائیه ورشدیه درسلرینی تعلیم ایتمك اصولنی آوروپا لسانلرنده اولان اصول تربیه وپیداغوغیا کتابلرینه موافق روشچه بیان ایتکان اوشبو رساله‌نڭ هر معلم ومربی نڭ قولنده بر نسخه‌سی بولمقینی توصیه ایته‌مز.

دانه بهاسی: ۲۵ تین.

رهبر صبیان، معلم العبادات

۲ نچی قسملر، اثر: ح زبیری

ایکنچی کره توزاتیلوب باصلمقله برابر بهالریده کیموتلدی، اوّلده یکرمه‌یشر تین ایدیلر، بو طبعسنده رهبر صبیان (۱۵) تین‌گه، معلم العبادات (۱۲) تینگه صاتلمقده‌در.

عقائد ترکی، معلم العبادات

۱ نچی قسملر، تیز کوندن ۳ نچی مرتبه باصلوب چغالر.

تیلیغرام وخطایچون آدریس: Кзань, акнигоиздательство «САБАХЪ»

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. „Бр. Каримовыхъ“, въ Казани.